

Aidan Hehir, *Hollow Norms
and the Responsibility to Protect*,
Palgrave Macmillan, London, 2019.
(Stefan Lakušić)

Živimo u vremenu dinamičnih promjena u svjetskoj politici. Ipak, ovakve promjene nijesu dovoljno često praćene i novim konceptima koji bi doprinijeli boljem razumijevanju, pa i preoblikovanju međunarodne stvarnosti u skladu sa savremenim potrebama. Upravo jedan od takvih koncepata putem kojeg se nastoje dati odgovori na izazove modernosti, a sa težnjom za opštom prihvaćenošću i zasnovanošću na univerzalnim vrijednostima, jeste i koncept „Odgovornosti za zaštitu“ (Responsibility to Protect — R2P). U pitanju je pojam srodan pojmu „Humanitarne intervencije“, no dok je posljednji doveo do polarizacije i oštih rasprava na međunarodnoj sceni, osnovni principi prethodnog prihvaćeni su od velike većine država. Prelazak sa rasprava o Humanitarnoj intervenciji na diskusije o Odgovornosti za zaštitu, najbolje ilustruje paradigmatički prelazak sa pitanja: „Da li imamo prava na (humanitarnu) intervenciju?“, na pitanje: „Da li mi (prije svega država i međunarodna zajednica) imamo odgovornost za zaštitu civilnog stanovništva?“

Monografija „Hollow Norms and the Responsibility to Protect“ svakako nije prva koja se bavila konceptom Odgovornosti za zaštitu. Ipak, pristup koji ima Aidan Hehir, predavač na Odsjeku za politiku i međunarodne odnose na Univerzitetu u Vestminsteru, London, svakako predstavlja jedinstven i originalan doprinos rasvjetljavanju ove teme. Premda je u pitanju mlad autor, Hehir već iza sebe ima bogat opus iz oblasti međunarodnih odnosa, sa fokusom na ljudska prava i različite oblike intervencionizma. Knjiga je štampana u izdanju Palgrave Macmillan, renomirane izdavačke kuće koja ima tradiciju od blizu dva vijeka, a pod sadašnjim imenom objavljuje od 2002. godine.

Osnovna teza knjige jeste da je koncept Odgovornosti za zaštitu, uprkos plemenitim nastojanjima na kojima je zasnovan, postao statična i „prazna“ norma koja doprinosi održavanju statusa quo kada je u pitanju način zaštite ljudskih prava na međunarodnom planu. Nakon uvodnih razmatranja, autor nastoji da dokaže ovu tezu kroz šest poglavlja. U prvom poglavlju, konstatuju se kontradiktorni trendovi u posljednjih petnaestak godina — s jedne strane, sve veći broj država prihvata, premda na pravno neobavezujući način, koncept Odgovornosti za zaštitu, dok sa druge strane, broj masovnih zločina i kršenja ljudskih prava raste. Nakon toga, u drugom poglavlju, ispituje se kolika je stvarna snaga ove norme, te njena uloga i primjenljivost

kada je u koliziji sa drugim normama ili interesima država. Naredna cjelina ukazuje na aspekte koncepta koji su na međunarodnom planu zavrijedili posebnu pažnju, kao i na one koji su usljed nemogućnosti ostvarivanja konsenzusa stavljeni u drugi plan, čime je ovaj koncept, po mišljenju autora, postao maglovit, relativizovan, a time i izgubio svoj smisao i djelotvornost. Četrvto poglavlje se bavi načinom na koji Savjet bezbjednosti UN, kao organ koji ima primarnu odgovornost za ostvarivanje međunarodnog mira i bezbjednosti, (ne) sprovodi ovaj koncept. U okviru toga, kvantitativno i kvalitativno se analiziraju rezolucije i predsjednička saopštenja Savjeta bezbjednosti na temu Odgovornosti za zaštitu. Slijedi poglavlje u kome autor kroz primjere razmatra mjesto i uticaj ovog pojma u cost-benefit računici pojedinih država, uključujući kako stalne članice Savjeta bezbjednosti, tako i države u kojima (potencijalno ili stvarno) dolazi do masovnog kršenja ljudskih prava u vidu genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i etničkog čišćenja. U posljednjem poglavlju, Odgovornost za zaštitu karakteriše se kao statičan i konzervativan projekat, te snažno dovodi u pitanje vrlo zastupljen narativ o uspjehu ideja koje sa sobom nosi ovaj pojam. U zaključnim razmatranjima sintetički se sumiraju izneseni argumenti, te daje prilično kritičko viđenje mogućnosti daljeg razvoja i implementacije proučavanog koncepta.

Premda se u samom pristupu autora može identifikovati prisutnost realističkih i konstruktivističkih premisa, Hehir na pedantno detaljan i argumentovan način razvija autentično i originalno viđenje u odnosu prema jednom relativno novom pojmu kome se vrlo često u akademskoj zajednici prilazi na slavljenički i apologetski način, čime, svakako, izmamљуje simpatije čitaoca. Ne gubeći previše vremena na objašnjavanje samog značenja pojma i njegovu genezu i razvoj, te vješto izbjegavajući uobičajenu debatu za/protiv, autor se fokusira na aspekte koje smatra suštinskim — kako se operacionalizuje pojam, da li donosi novitete i koristi i šta prepoznati ishodi znače. Kritičko autorsko pero ne zaobilazi ni jednu grupu zastupnika ovog koncepta, te se hipokrizija u njegovoj primjeni prepoznaje kako kod malih, tako i kod velikih, kako kod država i međunarodnih organizacija, tako i kod nevladinog sektora. Stavovi i argumenti se prenose jasnom rečenicom, bez puno digresija i usiljenih akademskih izraza, što svjedoči o nastojanju ka konkretnosti i preciznosti, ali i o brizi usmjerenoj ka čitaocu. Čini se da se ova briga ponekad oslikava i u repeticiji pojedinih autorskih teza koje, premda su svrshodne i usmjerene ka jasnijem objašnjavanju idejne ose djela, mogu ponekad dovesti do čitalačkih zapažanja o nedovoljnoj efikasnosti i konciznosti u izrazu.

Dok autorski deskriptivni i analitički pristup svakako donosi značajan novi kvalitet u ovu oblast, čini se da preskriptivni dio nije na istom nivou. U tom smislu, ne samo da autor ne daje značajan broj novih ideja kako da koncept Odgovornosti za zaštitu zaživi, već na samom kraju rezignirano kaže da „R2P ne može da funkcioniše“, te

da vrijeme, energiju i novac treba usmjeriti negdje drugo. Čini se da je ovakav stav ipak pretjeran, s obzirom na brojne prepoznate idejne prednosti koncepta koje su široko prihvaćene, a koje ni sam autor ne spori. Ipak, da se primijetiti da se tenzičnost izražena ovako oštrim stavom na samom kraju oslobađa humorom kroz alegorijsku priču o zamišljenom autorovom učešću na naučnoj konferenciji o NLO, te se time i ovaj „nedostatak“ rješava u stilskom, a neki bi rekli i u suštinskom i sadržajnom smislu.

Sveukupno, djelo „Hollow Norms and the Responsibility to Protect“ daje značajan originalan doprinos nauci o međunarodnim odnosima i srodnim naučnim oblastima studija bezbjednosti i mirovnih studija. Knjiga je prevashodno namijenjena akademskoj i stručnoj javnosti i zahtijeva određeno predznanje kada je pitanju funkcionisanje „sistema“ međunarodne bezbjednosti, kao i o samom konceptu Odgovornosti za zaštitu, na čiji opis i definisanje autor ne troši previše vremena. Kao takva, predstavlja značajan impuls za dalja istraživanja u oblasti međunarodnih odnosa, podsticaj za one koji su mislili da se nema šta značajno reći na temu intervencionizma, te inspiraciju za one koji su analitički i kritički nastrojani.